

Internacionalna revija **zenit** za umetnost i kulturu

Zagreb
meseca Aprila 1921.

Urednik: Ljubomir Micić

Uredništvo i uprava:
Hatzova ulica broj 9 I. kat

SADRŽAJ: A. Blok Skifi / B. Tokin U atmosferi čudesa / St. Vinaver Pesma / G. Kulka Aetas ultima / C. Stader Dialog mrtvaca / M. Odón Svima / D. Aleksić Dadaizam - Dada pesme / B. Tokin Dialogue / J. A. Kalmer Daniel / R. Petrović Izložbe u Parizu / V. Poljanski Kod frizera / M. Crnjanski Blagovesti / Lj. Micić

3

Putujući Ekspresionizam i Antikulturni most / Makroskop Stari reakcionari i novi duh / Egon Schiele / Film Slovenačke kulture / Mirko Rački / A. Ujvić Lelek sebra / Mistifikacija o mistici / Wien i nova umetnost / Narodno kazalište / Nova Evropa / † Nikolaj Nikola-jević / Mudrac sa dvorišta / Ullrichov salon / Casa d'Arte italiana / Zenit

Egon Schiele: Weltwehmut

СКИФЫ

АЛЕКСАНДРЪ БЛОКЪ — ПАРИЖЪ

Мильоны — васъ. Насъ — тьмы, и тьмы, и тьмы.
Попробуйте, сразитесь съ нами!
Да, скифы — мы. Да, азиаты — мы,
Съ раскосыми и жадными очами!

Для васъ — вѣка, для насъ — единый часъ.
Мы, какъ послушные холопы,
Держали щитъ межъ двухъ враждебныхъ расъ
Монголовъ и Европы!

Вѣка, вѣка вашъ старый горнъ коваль
И заглушалъ грома лавины,
И дикой сказкой былъ для васъ проваль
И Лиссабона, и Мессины!

Вы сотни лѣтъ глядѣли на востокъ,
Копя и плавя наши перлы,
И вы, глумясь, считали только срокъ,
Когда наставить пушекъ жерла!

Вотъ срокъ насталъ. Крылами бьетъ бѣда,
И каждый день обиды множить,
И день придетъ — не будетъ и слѣда
Отъ вашихъ Пестумовъ быть можетъ!

О, старый миръ! Пока ты не погибъ,
Пока томишься мукой сладкой!
Остановись, премудрый какъ Едипъ,
Предъ Сфинксомъ съ древнею загадкой!

Россія — Сфинксъ. Ликуя и скорбя,
И обливаясь черной кровью,
Она глядитъ, глядитъ глядитъ въ тебя,
И съ ненавистью, и съ любовью!

Да, такъ любить, какъ любить наша кровь,
Никто изъ васъ давно не любитъ!
Забыли вы, что въ мирѣ есть любовь,
Которая и жжетъ и губитъ!

Мы любимъ все — и жаръ холодныхъ чиселъ,
И даръ божественныхъ видѣній.
Намъ внятно все: — и острый галльскій смыслъ,
И сумрачный германскій гений...

Мы помнимъ все — парижскихъ улицъ адъ,
И венецянскія прохлады,
Лимонныхъ рошъ далекий ароматъ
И Кельна дымныя громады...

Мы любимъ плоть — и вкусъ ея, и цвѣтъ,
И душный, смертный плоти запахъ...
Виновны-ль мы, коль хрустнѣтъ вашъ скелетъ
Въ тяжелыхъ, нѣжныхъ нашихъ лапахъ?

Привыкли мы, хватая подъ уздцы
Играющихъ коней ретивыхъ,
Ломать конямъ тяжелые крестцы
И усмирять рабынь строптивыхъ...

Придите къ намъ! Отъ ужасовъ войны
Придите въ мирныя объятія!
Пока не поздно — старый мечъ въ ножны,
Товарищи! Мы станемъ братья!

А если нѣтъ, — намъ нечего терять
И намъ доступно вѣроломство!
Вѣка, вѣка — васъ будетъ проклинять
Больное, позднее потомство!

Мы широко по дебрямъ и лѣсамъ
Передъ Европою пригожей
Разступимся! Мы обернемся къ вамъ
Своею азиатской рожей!

Идите всѣ, идите на Уралъ!
Мы очищаемъ мѣсто бою
Стальныхъ машинъ, гдѣ дышитъ интеграль,
Съ монгольской дикою ордою!

Но сами мы — отнынѣ вамъ не щить,
Отнынѣ въ бой не вступимъ сами,
Мы поглядимъ, какъ смертный бой кипитъ,
«Своими узкими глазами».

Не сдвинемся, когда свирѣпый Гуннъ
Въ карманахъ труповъ будетъ шарить,
Жечь города, и въ церковь гнать табунъ,
И мясо бѣлыхъ братьевъ жарить!...

Въ послѣдній разъ — опомнись старый миръ!
На братскій пиръ труда и мира,
Въ послѣдній разъ на свѣтлый братскій пиръ
Сзываетъ варварская лира!

ZENITTTTIZAM
ЗЕНИТ **LINIZ**

U atmosferi čudesa

Boško Tokin — Beograd

Les générations actuelles ont l'inquietude et la peine d'un enfantement: celui d'un art vaste, plus qu'il n'eût pu jamais l'être. Il en sera l'expression suprême, de même que l'extase fut celle du Christianisme et la Danse celle du Paganisme. Il a son nom: Dynamisme, plus spirituel que la Darse, plus charnel que l'Extase.
R. Canudo.

Danas, današnjica, ovo doba rušenja i stvaranja, ovo doba gde temelji nestaju, drugi nastaju, — današnjica okružena je, stvorena je, čudesima. Stvara se novo, sve diše, u atmosferi otkrića — čuda. Miracle. Miracles. Čudo je pronalaženje aeroplana. Letenje. Čudo je pronalaženje kinematografije. Žive slike. Atmosfera čudesa, tu nas uvadaju otkrića ispitivača psihičkih, telepatskih, „okultnih“ fenomena. Nepoznati gost. Ista atmosfera u izvesnim filozofskim teorijama intuicije. Dure pure. Četvrta dimenzija. Čudesna su delovanja radiuma. Nova moć. Čudo, i predosećanja čudesa, skoro cela nova umetnost: Futurizam, Ekspresionizam, Kandinskova umetnost. Prvači kosmosa. Dinamizmi. I — najnovije — krunisanje svega, svih dosadanih čuda: Einsteinova teorija relativiteta. Nova epoha nauke. Sve to govori, peva, slika, izražava, naznačuje, dokazuje, iznaša nove odnose, nove vidike. Proširuje horizonte, preseca „logike“, donosi nove vrednosti. Umwertung aller Werte. I sve ima međusobne veze. „Čovek koji je pronašao transmutaciju vrednosti fatalnost je jedna. On je vreme podelio u dva, u dve epohe“ rekao je Nietzsche „fatalni“ čovek novog doba. Preludium novoj atmosferi. Težnja relativiteta Einsteinova — koju sam više intuicijom svatio no smislom za matematiku — odvela me u razmišljanja. Dovodila me u vezu, odjednom, iznenada, vizionarno, sa drugim modernim pojavama. T. j. videh veze i sličnosti između ove teorije i nove umetnosti. CELA JE EPOHA PUNA TEORIJA RELATIVITETA. Ona je stvorena da predoseća i priprema ekloziju i naučne teorije relativiteta. Futurizam, kubizam, ekspresionizam, (sve tri u stvari razni oblici dinamizma) prelićanje, pretapanje, presecanje, prekućavanje starih forma. Iz toga prekućavanja i ujedno sklapanja izlazi nova vrednost. Nove umetnosti obaraju dosadašnje osnove, unose nove. Dokazale su — i umetnost dokazuje — besmisao i ništavilost ukočenosti i formula. Dalje: nove umetnosti imaju veze sa Bergsonovom filozofijom i ostalim intuitivnim građenjima sveta i sistema. (Teorije o vremenu i prostoru). Još i dalje ili bliže: kinematografija „création plastique à travers la durée“ (to sam napisao pre 7—8 meseci u članku „L'esthétique de Cinéma“ videti L'Esprit nouveau No. 1.) Veza je očevidna. Linija razvoja ili bolje intuitivno pojavljenje u kratkom razmaku — i ovo, to, takvo pojavljenje je čudo. I to da se baš danas pojavljuje — tih veza.

Kandinskova umetnost: perspektive nebuloza, perspektiva haosa. Analiza haosa (ako je moguće reći), haosa iz koga se rađa konstrukcija. Dubina, muzikalnost, duboko brujanje i nastajanje. Slikanje srži dinamike. Klice koja se rađa. Njeno rastenje. Beleženje simfonije iz koje izlazi novi svet. Kroz muziku probija konstrukcija. Uništavanje stare materijalnosti je izvršeno. Nove forme su tu. U filozofiji: Pitanja — koja nisu više pitanja — četvrte dimenzije. Potvrde toga i u telepatskim pojavama. Pa onda: uticaji duha, elektrona, magnetizma. I teorija o sadašnjosti. Po Bergsonu nema sadašnjosti. Jer kad se i izgovori „sadašnjost“ to je trenutno makar zastajao a život ide dalje. Dalje teče reka života. Međutim genialno intuitivno konkordiranje svesti momenta i dinamike; genialno-intuitivna estetizacija dinamike u momentu — skoro nemoguće ili bar za najveći deo ljudstva — bilo bi fiksiranje sadašnjosti. Izgleda da je fiksiranje sadašnjosti moguće pomoću kinematografije, pronalaženjem novih odnosa „okultnih“ pa posledicama teorije relativiteta — i verujem pomoću dejstva radiuma.

(Kao što se vidi ja nabrajam, ne ulazim u pojedinosti. Ovo je samo skica za jednu veću studiju. Za sada, potsetnik više za one koji ne osećaju i ne znaju, da živimo u vremenu čuda. Kada se priprema dolaženje trećeg carstva.) Najzad: teorija Einsteinova obara naučne podloge našeg svatanja, formalnog, naučnog i materijalnog konstruisanja sveta. Rezultati te revolucije u nauci. I u svatanju. U našem životu uopšte. Ne a se malo pomisli na to!

Nešto što treba naglasiti i posle dublje ispitati: teorija relativiteta se najpre pojavila u umetnosti. (Umetnost ide ispred svega.) Sam Einstein, inače izvrstan muzičar, mogao bi i trebao bi, da priča o uticaju umetnosti. I o izvesnim dodirnim tačkama. Umetnost je predosetila i u glavnome izvarila taj pokret univerzalnosti. I kosmičko kretanje. Umetnost je izrazila dinamiku i muziku kosmosa. Einstein potvrđuje, unosi dinamiku u nauku. Raširuje smisao. Učin je kosmičan.

Političke i socijalne konzekvencije ovih otkrića — čudesa, atmosfera čuda — dinamika. Spiritualni i politički transformizam imaju veze. Tiče se i jedno i drugo čoveka. Tiče se — nada, težnja i verovanja — svih vekova i generacija: upravljanja sudbom čoveka i njegovo dobro. Najčešće utopija, u izvesnim vremenima realnost. Zavisi od velikih i od prilika. Današnje su prilike odlične. Onaj i onaj narod, zemlja, koji bude svatio današnju atmosferu, njenu kvintesenciju, koji bude video uzajamne veze, koje će za njega postati element za jednu novu nauku, rukovođenja sa ljudima, taj će postati gospodar sveta i njegov spasio. Taj će razumeti delovanja „nepoznatog gosta“, moć radiuma, važnost predosećanja, umetnosti, važnost otkrića kao Einsteinova, i kinematografije kao sredstvo vladavine.) U opšte sve će za njega postati deo novog uređenja društva, i odnosa između ljudi. Odnosa i temelja gde i kosmos ima svoju reč.

Kada intelektu, duhu i duši trebaju materijalne podloge i kada se one, te podloge javljaju baš „u zgodan čas“

O tome biće još reči povodom knjige Mierendorffa: Haette ich das Kino?

onda nastaju nova doba: Renesansa. (Otkrića Amerike, štampanje i t. d.) Tako danas: Nova Renesansa. Kosmika.

Mogućnosti koje sadašnjost krije u sebi treba svatiti, osetiti. To je svest o atmosferi u kojoj se krećemo. Putevi kojim ćemo ići nastaje sami. Mi pripremamo veliku budućnost. Budući će nas, sasma sigurno, nadmašiti. Ali i naša je uloga teška i lepa. Herojska i mučna. Naše je da osetimo, izrazimo (da predosećamo), da kličemo i pevamo: atmosferu čudesa. Miracle. Miracles.

У албум Саве Поповића

Станислав Винавер — Београд

Звезде

На свакој звезди милиони топова.
Они хуће већ милионе година...
Сада ће опет да отпочну палбу.

Куле

Сатови на кулама пожурили су у напред.
Ветар неки луд дува у напред на казакке.
Шта ли ће рећи Ђаци Основне Школе
И њихов учитељ Јован Недељковић
Кад дођу у »Познавању Природе«
До описа часовника?

Рибе

Рибе су биле страсна створења
Мудрих огњева.
Оне су свирепо кажњене.
Но мора ће се опет претворити у пожаре
Кроз које ће летети безумно радосне рибе.

Aetas ultima

Georg Kulka — Wien

Sprossende Ode (Reim verheert sich klimpernd),
Stunde solcher Zurückkehr, sollst du hoffen,
Schwefelgelbe Schlüfte ersticke bald
Wilde Resede?

Pulse des Boten, Zweiller, wann ihr horchtet,
Schütteln dichter Planeten eurer Richtung;
Wer mit mir auf dem Hippogryphen flog, der
Kennt die Verheissung.

Schmelzen die Bleikammern der Lüge schimmernd,
Sehn sich törig die Fili, plump Battuten,
Zuckt die alte Kralle Ischariots jüngster
Löhnung und Lust nach —

Alle verwesten nähren die verhüllte
Brust des Lichtes und über den Kanälen
Thront — noch blindlings — Sinn, der Revolten Wille:
Aurea aetas.

Egon Schiele: Eremiten

Dialog mrtvaca

Claire Studer – Berlin

Prevela Nina-Naj

Katedrala. Noć.

RASPETI: Zebe me. Na oltaru još je zima.

KAMENI KRALJ: Narod ne grije više. Crkva mu postade prevelika.

RASPETI: Hulitelj — i ti si mi brat.

KAMENI KRALJ: Ti širiš zimu kô i svi mrtvaci.

RASPETI: Ja umreh za narod, da dublje u njem živim, a ti si živio od njega, da za uvek umreš.

KAMENI KRALJ: Ti si mrtav. Tebe će zastrti, da mogu mene bolje videti.

RASPETI: Prosijavaću i kroz stotine plaštanica. Svi me nalaze, i vojnici, koji su se nekad kockali za me.

KAMENI KRALJ: Zabranjene su im tvoje haljine. Oni nose šarene mrtvačke košulje. Rat — šaptaše juče dvojica do mene. Hteo bi napolje. Slomiti ove zidine. Zašto sam sužanj ove crkve?

RASPETI: Zar još uvek veruješ u Rat? Bedni kralju! Kad bi te mogao osloboditi od samoga sebe, još jednom hteo bi na krst.

KAMENI KRALJ: Moć se sama oslobodava. Tvoja je ljubav slabost. Tvoj martirij uništava muškost sveta.

RASPETI: A moć mu uništava čovečnost. Ti si hiljadu godina daleko od istinskog oslobođenja.

KAMENI KRALJ: A ti dve hiljade. Ili, zar si im ga možda ti doneo? Valovi mržnje lome se o zidine.

RASPETI: Ja sam jači nego ikada među njima.

KAMENI KRALJ: Uvek će te ubiti gdegod te nađu.

RASPETI: Uvek ću ponova vaskrsnuti.

KAMENI KRALJ: Može da bude samo jedan kralj.

RASPETI: Kralj Ljubavi i Života.

KAMENI KRALJ: Kao da se nije i u tvoje ime ubijalo?

RASPETI: Još nisu bili dozreli za me. Trebali su stoleća do mene. Ali sada, nikad više neće me izdati.

KAMENI KRALJ: Osetićeš Rat kad ga više ne budeš mogao ni zamisliti. Juče rekoše vojnici, da će rastopiti moju bakrenu kraljevsku jabuku a onda ću ja tebe pogoditi kao tane.

RASPETI: A tvoje srce ne će se nikada rastopiti?

KAMENI KRALJ: I tvoj plačući glas u tornju postaće top.

RASPETI: U moje ime nikad više neće ubijati. (Pucanje).

KAMENI KRALJ: Cuješ li pucnjavu? Rat je.

RASPETI: Nije istina! Umro sam na krstu da ih izbavim od mržnje.

KAMENI KRALJ: Samo mržnja čini velikim. (Pucanje).

RASPETI: Što je to? Sad me tekao moje trnje boli. Zar da je bilo uzalud?

KAMENI KRALJ: Rat se približava.

RASPETI: Ja verujem u život. Ja sam Ljubav i Ž... (pogođen granatom sruši se na zemlju).

KAMENI KRALJ: Smrt.

Vojnici provale unutra: Pobeda! Živeo kralj!

(Preko kamenog kralja širi se laki osmeh).

Svima

Mihályi Ödön – Wien

preveo sa mađarskog B. T.

Iz tamnice grehova moj žalosni brate
u rečenice kujem arak naše sutrašnjice.

Koren isušenih bokova, sudba
i slika dalekog meseca vežu nas,
jer smo hromi u bezmernoj smrti.

I vičem

glasom svih, osvetnički glas veka: Oružje!

grlim ushit jednog talasa: Vreme!

O na hiljadu maska prilepljujem začuđene reči.

Jer mrtva su drva, vetar je grobnica, u rake je pao strah
moj uzvik gospodari iznad svih oblasti:

Ljudi, mi smo svuda: ubice smo.

Dadaizam

Dragan Aleksić – Prag

Umetnost beše čama, dosada. Čas se punio i nastajao, bio deo, detalj udarca i revoltirao. Umetnost je ono, što je izraz nervi. Nervi su primitivnosti. Osećaj nastaje kad telo primi, pa je na putu misliti. Osećaj nije nerv. Nerv su iskonsko nepokvareno nešebzvalo jako. Primitivizam ima bazu.

Cirkulira uvek realizam istine. Istina je moj pojam (2×2=5), i kontrast varka je moj pojam. Dakle netačna je objektivnost istine. Moral je utonula vrst istine i sva današnja vrsta istine potonuće. Moral (Ovamo, ovamo tu je spas!) je verižna trgovina, a istina je započela. Uzmimo svet i ogledajmo kao kravu na sajmu. (Preti kometostrah!) Zato DADA teži za kakotetradošću. Radost je varka i istina, radost, osnov svemu. Ona treba duго trajanje.

Sve je simptom. Govor je simptom i njegovi rezultati. (Apsolutna algebra!) Upotrebljuje se najiskrenije. Nema zato ludosti, jer inače je Kosmos fabrika samih ludosti; u kranjoj tački ludost = bes, ali ne još razum. Iskreni bes najiskrenijega. Raditi ne znati što radiš znači dati sebe.

Ne inscenacije istina, realnosti, demonije. (Govede bedro.) — Duša ne ograničuje; nije mosna brana već raširenje. Rastegnuti pojam. Ne uskotračnjavajte se. Treba se razelastificirati. Ne živimo godinama, već minutama, sekundama. Neka je svaka sekunda novost. Dosada preti starošću; trebamo umreti zanimivi. Nema zato stila stalnosti, to je gesta prilike, momenta najdublje strukture radosti.

Realnost izražaja dosadna prepuna glupa (400 godina tuku magare). Umetnost nije samo izražaj događaja, reproduktor i kozer (sinovi!), tako nastaje umetnost kao jezik za prenošenje optičkih ili (sjan sjan) srčanih nastojanja, fingiranih ili (sup sup sup) doživljenih. Prenosenje doživljaja (cijuču Marzynski) je i podcena umetničkog. Videti umetnost ne znači vratiti se događaju (surogat bez konkurencijel) izmena događaja realite je apstraktnost. Apstraktnost je smisao velikih bitnosti ne sitnih. To je smisao umetnine. Ne romantika (uvukao sam se gospode u žuti papir!), dadaizam je primitivistički

sekundo-apstrakt sa nekanjem svega u tradiciji. (Učite se tepati!)

Apstraktno dejstvo umetnosti je postulat okultonervnoga čoveka. Zveka trka vika lupa galama reklama (papapapa papa tririrititi huhuhuhuhu) su naznake apstraktne za celi kompleks konglomerata. Čovek ne započinje sećati se, već je proces onoga Pre (genitiv) u njemu uvibriran. Sekunda nema dug početak, zato daje apstraktno dejstvo nesvesti (genitiv) o nekoj slici kao tableaux Sad-slici. Ona kao da daje izklješteli generalni projur kroz celoga umetnika. Umetnik ima nerv za umetnost, osećaj je dugosećaj misli, nerv resonira, tuče. (Box-ton, džijudžicubrzoskala.) Razumeti. (Sfinx aeterna). Homo je oğrezoao u tome pojmu (Sumatra = crna sam!) Tko ide za razumeti? Motorne komponente sekundi su tako prečvoraste, da se seku čudenjem. Imati nerv, manje mozak. (Karavana spiraloida). Detalj neke umetnosti razumeti (o plitkoćo kočopernosti!) je plan ludaka ili profesora.

Biti generalan. To si ti DADA.

Ubrajajte u detinjarije, dokazujete dakle fenomenalnost. Fenomen je osobitost za psihologa, da ga uvrsti u grupu. (Cilicitira Marzynski). Ekspresionist je poluopćenit posmatrač, DADAista pannervista abstraktivite.

Već ekspresioniste tvrde, da je lepota općenito dekorativna — površna — duševnost. Apsolutna lepota je volja. Dosada je bezvolja slučajnost neumetnost. Apstrakcija je prenapetost i snaga volje. Umetnik stvara sekundizražaj ne aludiranja. (Pokrijte se simboliste!). Go čovek u godini prvoj je dadaista. Život u sebi je slika sadašnjosti, apstraktivnost je i savremenost. U glavnom budućnost ima otvoriti tonove.

Poezija apstrakcije. Govor je aparat. Na sekundnost ga sužavam. Što je poredba doli seciranost (Klinika W & CL. Pitt.). Jedan preliv apstrakcije zamenjuje pregršt poredaba (Schwitters Kurt, Kurt, Kurt!!) Konkordatista Um plače za jasnoćom, a utapa se u cmizdravim bricnama muzejima pudernici dlakama. (Pipipipipipanje elektroluminacije S. T. R. K.). Krozfaktna linija i forma ne postoje (Dučiću, odrežite nos!) Forma se veoma rasplinula, treba raspliniti i pojam o formi. Apstrakcija žive u zadnjem izvrisknuću forme. (Serger Lugano Zadnje Raširenje Kikeriki 1°—78°). Ekspresionist više za udaljenjem od zbiljnosti (dozvolite!) DADAista za uprilepljenjem upotpunjenja sa apstrakcijom. Poezija momentat. Poezija cirkulus čuda promena. Poezija je bezdogled.

Brizgava rizičnost svetlomrtvi križ.

Razcakljeni pratektonski ubilac

Krstni belolako stvoreni (mimi)

Zelena žutost smedi,

Jarkosivi jarkosivi

Tritititititi.

Prebacuje kovitlacarena maska čitana

(Koleno kokoko le — — —

— — — no)

Promena kao sekundofaktaksiom.

Slika je boja. Suprematist je neograničeno svoj i nema ni boje. (Tako Mečnikov, Petrograd Umanskij Slušanje).

2

VAJARSTVO. André Salmon piše, da iako bi Bourdelle bio manji skulptor od Rodina, ipak bi za francusko vjarstvo više značio; većom srodnosću sa gotikom, stvaranjem „zanata“ u ateljeu i zanatskih formula koje bi se mogle predati učenicima. Ja lično ne volim Bourdella ni njegovu možda usiljenu monumentalnost, izuzev reliefa pozorišta Jellisejskih poljana, koji mi se jako sviđa. Nikad nije zgoreg pogledati Bernardovu devicu u Luksemburgu niti njegove nimfe; grčka pre-barokna svežina bije iz njih. Prvi je Josèph Bernard ugledajući se na veliku skulpturu Egipćana, Grka, Michelangela, stao je da kuje neposredno u kamenu. Za njim su pošli: Aballe, Pierre Seguin, Zadkin, Bourdelle je branio modeliranje drugi su hteli da uspostave francusku tradiciju, Gotike, klesanje, koje pri tom još ima ogromne vrline: nemogućnost sentimentaliziranja i literature zbog teškoće rada, nemogućnost da se usput menja ideja, svežina koju materijal zadrži do kraja, jer ga je teško preraditi. Otud onolika lepota Bernardovih stilizacija, gde i kad je vajano platno, to nije bedna krpa, gde su tela devojačka čvrsta i zbijena, uvek postavljena lako između pokreta i stabilnosti. Aballe simpatični kipar kleše ogromne jake anđele, decu; dok Seguin tešući dekoracije zgrada, teše ih već uzidane, na ulici, na skelama. Jedan mlad skulptor Paul Dardé proslavljen prošle godine za jednu noć što je izložio džinovskog fauna tesanog u granitu. Imao je za svoj uspeh, da zahvali samo tom načinu, koji je kipu dao izvesnu ludu krepkosti i neposrednost. Osip Zadkin, Rus, teše jednako i kamen i drvo, ali drvetu radije pristupa. Cilj mu je da materijalu koji počne, ostavi naj

Mojim mozgom
psihologija
tihi misao pesmu
svira
svirrrrrrrrrrrrrrrr.

Tako da samo noć još obaspe
iskrama žalosti, svesti i čuda:
dan i život su nam tako laki,
kao što bi bila laka neka trska,
da rumena od vetra, na nebu izraste.

Pred umetnostij u kulturom u svijuu naroda stoji uvek — most. Taj most je — štampa. Ona je urota! Antikulturalna urota nekulturnih protagonista koji preče progres (čini se zato, jer ne dolazi od njih). Oni su u poziciji kao da kroz njih struji — kultura. Misle da nesumnjivo u njihovim žilama teče umetnička krv. A preko njih, nažalost, sve vrednosti kulture dolaze u — naličje. Štampa je naličje kulture. Ona samo pabirči. I sve što joj je nerazumljivo — novo — iznad nje, izvrće ruglu (sve novo i veliko uvek joj je — nerazumljivo). Nije

retkost da sve nas od danas (a isto je tako bilo i u prošlosti) štampa proglašuje, da smo „sišli s uma“, da „spadamo u Stenjevaca“, da smo „psihopatološke pojave“, „harlekin“, „najniže pojave“. Publika plješće — novinari se smeju. Mi smo ismejane „lude“ i kako smemo da se pojavimo na ulici, u društvu — kako smemo govoriti.

To je rabota „kulturne“ štampe koja jedina i najviše stoji u izravnom doticaju sa publikom. A publika je uvek — novinarska, Nikada pesnička — umetnička. Ovi imaju samo pojedince i — sebe. Nikoga više! Štampa piše uvek i samo za publiku. Pesnici, filozofi, umetnici stvaraju za — čovečinstvo — za večnost. Oni nikada ne pišu za publiku. Oni su omraženi. Oni ne čine kompromisa — ako i postoji veliki jaz. Tako je i razumljiv jaki „savez antikulturnih“ publika i štampa! Oni se u svakom času i potpuno razumeju. Nema između njih jaza. Preko jaza koji nas deli od ostalih ljudi oni čine — most. Izgleda, da je taj antikulturni most — nepremostiv za sva vremena.

Na jednoj obali oni koji trebaju a nemaju kulture, a na drugoj obali — oni koji imaju i daju kulture. Njih deli taj nesretni most — štampa, jer ona je protiv kulture. Ona je forum, tribuna, savest, puka, mase — publike. Ona strateški određuje ko sme „preko mosta“. — (Samo njima ravni!) Određuje, koga da proguta more koje deli „dve obale“.

More buči i peva svoju pesmu dalje — u Vreme.

Štampa je Jago.

Publika — Otel.

Kultura — Desdemona.

Desdemona mora da umre! Ona je ugušena. A štampa kao pokvareni i zlobni cinik pruža tekao mrtvom — „bratsku ruku“.

Naše vreme zahteva, da se i taj most poruši ako se već ne može preći!

I „druga obala“ da pije more što peva pesmu — Vremena...

Zašto je štampa u svakoj zemlji antikulturni urotnik? Štampa su novinari. A novinari su urotnici protiv svega što je nad njima. Oni su u svom poslu sarafi i onda kad pišu u „literarne“ časopise. I onda kad su nesrećom čak i „urednici“ koga časopisa, oni su — novinari. Oni su „politični“ i čine uvek dobar posao. (Kritika). Ta i novinar piše. Piše svaki dan. (Da li izrezuje ili prepisuje — svejedno. Njegove „produkte“ čitaju dnevno hiljade i stotine hiljada ljudi. Njega se ljudi „boje“. Ništa ga se ne tiče i ništa mu nije sveto. Treba „senzacija“ — makar na čiji račun — makar čiji dirao čast i poštenje (jedan u drugom redovno ne diraju jer imaju isto oružje!)

On vidi — nešto se događa, pokreće oko njega: baš radi onoga što je on napisao. Njegovo „delo“! A u istinu nije njegovo. Sa svim drugu odnosi — relacije — društvo — i t. d. To nije delo i to nikako ne ostaje. Plješće se, ruga, više ali ne njemu. Sve je bez njega — bez njegove ličnosti. Dilema: on — a opet nije on! (S pesnikom, umetnikom, političarom i drugačije). Kako to? Sve je on to „učinio“ a opet — drugo se ime spominje i t. d.

Novinar ima nažalost oružje, koje nije njegovo i tako često dolazi zloraba: na društvu, na drugovima, na prijateljima, pesnicima i uopšte onima koje najviše mrze. A on mrzi sve što je dobro, što je novo, što je kulturno zato, što ne dolazi od njega a opet sve ide preko njega.

(Čuo sam jednom, kako je jedan ovinar (koji isto piše stihove) čitava dva sata u. prepirci s jednim pesnikom

dokazivao, kako može upropastiti čoveka i kako samoga njega može isterati iz Zagreba; kako su sudbine mnogih i mnogih ljudi u njegovim rukama)

Evo antikulturnog mosta. Ispod njega, kraj njega i iznad njega teče Vreme a „druga obala“ luta u mraku.

Takvom štampom putuje i struji „kultura“, pa nesretni i ozloglašeni ekspresionizam. U takovim dnevnicima pišu o pesnicima, filozofima, slikarima, glumcima i t. d. i donose „obznane“ o pojedinim kulturnim događajima. Ja sam prisiljen, da navedem i citiram nekoliko primera o tom putujućem ekspresionizmu. Kako se sve piše i što se sve ne napiše — za vašar. Publika veruje i nikada se ne obraća izravno na vrela. Dokaz njene nedoraslosti i nepunoletnosti. Treba tutora. Jer štampa je za nju autoritativna — kompetentna, sakrosantna...

Evo, što se je pisalo povodom Becijeve izložbe:

Tako su najnoviji radovi B. u biti naskroz dekorativni i u zamisli i u izvedbi, ma da autor njihov na mahove nastoji tu osnovnu dekorativnost zaodjenuti tečevinama ekspresionističkog načina slikanja. Dekorativnost ta izbija najjače u portretu barunice I. gde lik sam potpunoma isčezava pred kričljivom namještenošću okolišnog pri-bora.

(„Jut. List“ 27/II — Dr Artur Schneider, docent za historiju umetnosti univerziteta zagrebačkog, posjednik ordena „Sv. Save V. stepena“)

Ovo više nije ni za publiku. Becić i ekspresionizam! I drugi „neodoljivi“ reporter koji piše samo na nemačkom jeziku pronašao je:

1. Wann pulsierendes Leben, harmonisches Fühlen, ein ernstes Fragen an die Natur, an den Kosmos und Ewigkeit, wie es um die letzten Geheimnisse steht.

2. Aber die schmeiheiende Formenschönheit, die von den modernen Expressionisten so gerne geringgeschätzt wird, ist nicht ausser Acht gelassen.

(„Agr. Tagblatt“ 27/II-Siess. Još neodlikovan).

Jadni kozmos!

Još ni jedan slikar nije otišao iz Zagreba, da g. Siess ne govori o njemu u ditrambu i da nije pronašao — „ekspresionizam“.

Onda još neki novopečeni „ekspresionista“ koga su drugi iz neznanja tako okrstili, i on je pronašao adekvatno sebi — „ekspresionizam“:

„G. Becić osjetio je u izložbi Proljetnog Salona, da je zaostao za najmlađim jugoslavenskim ekspresionistima. Hoteći da bude savremen, naravno on je počeo da radi ekspresionistički.“

(„Riječ“ 4. III. 921. — G. Krklec).

Šta to znači „raditi ekspresionistički“? Kako se to radi? Jeli možda kao francuske cipele? Biće slično kako i on „radi“ svoje pesme po....

„Balkan Film“! Čak i on i ne zaostaje za ovima — veli:

„Sigurno je film podržen naturalizmu, no sasvim je krivo mišljenje, da se naturalizam i ekspresionizam isključuju i pobijaju. Naturalizam filma treba da bude ekspresionistički, to jest, da traži izražajem jake oblike. No to nije ekspresionizam današnje slikarske i književne umjetnosti, jer se služe oblicima uzetim iz prirode.“

Ovo spominjem zato jer je tipično. Ovo je pisano isto tako, ako i ne bolje i od Schneidera, Siessa, Šimića, Bubljića, Krkleca i t. d. Svejedno — svi pišu jednako o svome „ekspresionizmu“.

Našao sam u predgovoru nekog Marinkovića da je i Pijade „ekspresivan“ onda u českoj „Cesti“ gde veli g. Prohaska da smo „skutečni nasledili nemački ratni ekspresionizam i futurizam“ (!!!)

„Najgenijalnije“ po Hermanu Bahru i Kasimiru Edschmiedu (od koga nije ništa razumljeno!) napisano je ovo:

1. „Ekspresionizam znači umjetnost izražavanja.“

2. „prije se borilo za umjetnost, a danas samo za novo...“

4. „... Derain, Paľlo Picasso spadaju kao slikari u red evropskih ekspresionista.“

5. Superiornost latinske rase je dokazana; ono što se preživljuje u francuskoj poeziji nije toliko bez temelja i suhoparno kao ekspresionistička škola Mlade Njemačke; pretstavnik naše najmodernije lirike bije domaći usud: kasan je za Germanima.“

6. Dobar dio ovih ideja nalazi se već kod l'art pour l'art-izma, samo što ekspresionizam ne bira sredstva za umjetnost...

7. „ekspresionizam importiran... usvojen bez rasprave.“ (Kritika“ br. 1. 1920. — D. Bubljić „Ekspresionizam“).

Siromah Bubljić ne zna da je ekspresionizam baš francuskoga porekla i ne zna da Picasso nije ekspresionista nego kubista i da nije Francuz nego — Španjolac. Dakle: trebalo je najpre „raspravljati“ i savzati javnu skupštinu, pa da se glasa: za ili protiv. Sigurno g. Bubljić misli „tajno glasovanje“ a mi smo za „javno pravo glasa“. Ovakovim pisanjem ekspresionizam je privremeno profanisan u našoj sredini i to su skrivili opet — novinari. Ideje i umetnost, po njima moraju da se — „odglasaju“ i da se prime s „raspravom“. Mi ćemo stvarati i bez „rasprave“ i privole i samog g. Bogdana Popovića, koji je u „Književnom Glasniku“ od 1. marta raspisao dražbu. On se čak i pogada. Stavio je svoju ponudu: „poezija“ Veljka Petrovića. (Mršava ponuda!) Nama je pripisao Mallarmé-a. Mi odbijamo dražbu iz pažnje prema beogradskom diktatoru i velimo: ili ne zna tko je Mallarmé ili tko smo mi!?

Mi ne trgujemo s umetnosti g. Popoviću!

Ovo vredi i za društveni list „Kritiku“.

Idemo dalje: napred! napred!... Vreme žuri...

Koliko je opasan taj putujući ekspresionizam u Jugoslaviji? Svi će se izredati u njemu a la mode i

pokazati svoju pravu golotinju — embrionalizam! (Čuvajte se g. Popoviću — on je i za Vas vrlo opasan jer otkriva dušu!)

U ovaj čas dragi Vinaver, mislim i na Vas. Ovde se nažalost razilazimo. Vaš „Manifest ekspresionističke škole“ (Progres 1920.) počeli ste:

„Mi svi smo ekspresioniste“.

Ne! Nisu svi ekspresionisti! Oni koji to nisu i nisu bili tek trebaju da budu jer on je jedini put za dalje. — Iznad ekspresionizma, u — ZENITIZAM.

MAKROSKOP

STARI REAKCIONARI I NOVI DUH

B. Tokin

...koga nije mogao da svati elastični duh g. Bogdana Popovića. R. P. (Epoha)

Bilo je govora o mladim reacionarima. Napad g. B. Popovića na moderne — o kome će biti reči u ovome članku — izaziva potrebu progovoriti i o starim reacionarima. Oni još uvek „žive“ t. j. hoće da se pokazuju kao takovi i s vremena na vreme kese svoje stare zube. Posle g. Marka Cara (— Parežanin koji je stao danas u redove mladih reacionara, napisao je povodom M. Cara u „Progresu“ — članak — „Marko Car redivivus“. Tada je branio moderne, danas nesretni Parežanin navodi g. B. Popovića u svome napadu protiv moderne — negirajući sebe. To je sve što o R. Parežaninu ima da se kaže) — evo i g. Bogdana Popovića, koga je Dušan Nikolajević u kratko vreme pred rat u jednom duhovitom članku nazvao „Veliki On“. U „Srpskom Književnom Glasniku“ (1. marta) zajedljivo, pakosno, neorientirano, upravo neznački, spomenuti profesor napada. Kaže „svoje“ t. j. ne kaže ništa. Za jednog profesora vrlo je žalosno kad ne zna ništa iz svoga predmeta. Potrebno je komentarisati članak, ne toliko zbog njega samoga, nego više kao dokumenat, kao prilog istoriji književnosti.

Pre svega:

Simbolizam (prva stvar koju g. B. P. ne svaća, ne razume i napada) došao je u svoje vreme, i značio je mnogo u formaciji moderne psihe, duha i poezije. I dao je nekoliko neospornih talenata, među ostalima Jules Laforgue-a (koga g. B. P. piše Julije L. kao što piše Karlo Guerin, a mogao bi lepo napisati Charles G. pa i ćirilicom. — Ja spominjem samo nekoje g. B. P.) mnoge druge i razume se pre svega samog Mallarmé-a. Simbolizam je početak moderne. (g. B. P. koji ne zna o tome mnogo) dovodi moderne u vezi direktnoj sa simbolizmom. Ostale moderne škole od pre 10—15 g. imaju više veze sa nama. Ali... šta o tome zna profesor. Passons. I zadržimo se na onome, što nas naročito interesira i što smatramo za direktnu uvredu i potcenjivanje, a to je ova rečenica: „Mi bismo za jednu svesku pesama Veljka Petrovića dali (s infinitezimalnim izuzecima) sve do danas ispevane kozmičke pesme u slobodnom stihu na našem srpsko-hrvatskom jeziku itd.“ Dakle: g. B. P. bira između lažno patetičkog frazerskog (i ponekad, vrlo retko osrednje dobrog) V. Petrovića, i između onog što je zaista dobro — najbolje što imamo u našoj poeziji. Imena njihova izlišno je izneti. Bilo bi smešno dokazivati. Glavno je podvući tu rečenicu (kao što je g. B. P. podvukao). Glavno je upamtiti je. Upamtiti šta on predstavlja. To je glavno i ne toliko ono što priča. Nije ni to glavno što on pokušava da naturuje modernima: Mallarmé dolazi nama preko Pešte. Slična su tvrđenja više nego komična. G. B. Popović i njemu slični više su nego komični. I smešni i štetni.

EGON SCHIELE. Najsnažniji i najjači slikar koga je Austrija dala. Umro je od španjolske groznice 31. X. 1918 u Beču. Klišeje koje mi donosimo, poslao nam je izdavač posmrtno književne „Das Egon Schiele Buch“ — Fritz Karpfen iz Beča, kome se mnogo zahvaljujemo. Žalimo, da radi ograničenosti prostora za sada ne možemo biti opširniji.

FILM SLOVENAČKE KULTURE

V—P—

Da Ljubljana ne misli, da smo je zaboravili, nanizamo nekoliko činova ljubljanske kulture i umetnosti:

Ivan Cankar: Umro. Beše jedina snažna i velika ličnost što je ikada živela u bezizraznoj Ljubljani.

Izidor Cankar: Piše knjige, koje za Jugoslaviju, (a kamo li za Evropu!) ne znače ništa, — drži predavanja na univerzitetu o impresionizmu i ekspresionizmu, o kome nema ni jednoga tračka pojma. Posećuje koncerte i crveni se u obrazu.

Oton Župančič: Piše pesme u stilu Walt Whitmana. Prevađa Shakespeare-a (hoće li biti već jednom kraj tome Shakespeare-u?) i obavlja (od neuspešnoga još neuspešnije) dramaturške poslove u ljubljanskoj operi — dramskog gledališta.

Fran Albrecht: Isti piše pesme, ali pre pisanja, čita Friedricha Nietzsche-a; piše „kritike“ o pozorištu u kojima je i suviše tolerantan prema jednoj glumici.

Vojeslav Molé: Kuje pesme, a pod naslovom svake piše (Peking — Tokio — Tomsk — Bombay i t. d.) azijska imena gradova, gde su nastala njegova visokolirska raspoloženja (kao da je to važno za njegovu sibirsku poeziju!) Vojeslav Molé treba, da na mesto spomenika (koga će mu bezuvetno morati dignuti zahvalna Ljubljana) in natura, sedne do Prešernovog spomenika na uzvišeni pedestal sa lirom u ruci, vencem (još zelenim!) na glavi, hartijom u ruci i pod nogama zlatnim slovima: Vojeslav Molé ex Sibirija.

Dr. Alojzij Kraigher: Otvara pred očima gledalaca „Školjke“ u kojima nema bisera.

Igo Gruden: Pruža slatka primorska erotična raspoloženja. Izdaje po dve knjige najedared nežnih trubadurskih raspoloženja. (vrlo produktivno!)

Angelo Cerkenik: Sarađuje u „reviji“ organizovanih glumaca. Piše, a što piše to se još ne može odrediti. „Revija“ se zove „Maska“. (Svi saradnici nose maske!)

Anton Lajović: Muzičar. Pravi kompozicije za Bala-lajku.

Tratnik: Snažna slikarska ličnost, koja nosi u sebi klicu ekspresionizma.

Vavpotič: Slikar...

Kralj-Senior: Vajar i slikar. Gubi se u manirama.

Kralj-Junior: Slikar i vajar. Muči se da bude ekspresionista.

Dr. Ivan Tavčar: Famosni. Veliki župan. Inače i on piše, piše nemogućnosti — koješta ad infinitum.

Fran Govekar: vrlo slab novinar!

Jakopič: Jedini slovenački umetnik-slikar sa božanski otmenom sedom bradom, koji putuje stazama novih umetničkih težnja.

Marij Kogoj: Osniva bazu nove slovenačke muzike. Energija koja dolazi.

Anton Podbevšek: Na prelomu slovenskih staračkih glupih nemogućnosti, rodio se On sa „Bombama“. Energija nova, koja dolazi.

Jakac: Mladji slikar novih umetničkih težnja, inficiran evropskim ekstremnim pokušajima.

Energija koja dolazi. Dali će svi doći?

Revije:

„Ljubljanski Zvon“. Već zvoni neznam koliko godina a nedaje nikakvog zvuka. Trebalo bi ga skinuti sa tornja.

Dom in Svet. Vrlo lep papir. Veliki format. Unutra: Ništa — ništa — ništa — ništa — do Podbevška.

Ljubljanski Teater: I. Komitragödieharlekinhaus. Intendant — Frideriko Juvančić —

Antiseptičko sretstvo protiv umetnosti. — Radi na tome da pretvori Teater u drogerijski institut za polepšavanje i dezinfekciju.

Direktor opere: Fridrik Rukavina ipak je najposobniji čovek u celom ljubljansko-pozorišnom ambijentu. Direktor drame: Pavel Golja (Pavel Groznil) Prevađa s ruskoga, i vozi kolesa „Ljubljanski Teater“ strasnom brzinom i bezobzirnom samosvesti, da ih vozi dobro, a vozi ih.....

Dramaturg: Oton Župančič. Prisustvuje čitaćim pokusima.

Režiser: Osip Šest. Šest režira. On režira, stolicima, urama, i drugima stvarima.

Ako smo što zaboravili, neka nam se oprost.

Mi ćemo se još setiti — intenzivno setiti.

MIRKO RAČKI (Izložba u Umetničkom Paviljonu u Zagrebu) čista dekoracija. Čista stilizacija linija i vanjskih forma bez pokreta. Ukočene nepokretne noge plesačica i „mesa“ koje je dosadilo. Boje nisu u nikakvom vezu niti podaju ikakovu skladnost. Tonovi beže svaki na svoju stranu i nijedna boja ne „živi“. One, mesto na paleti mrtvo i ukrućeno čute i suše se na širokim platnima, koja čak ni svojom veličinom ne deluju.

G. Rački ne stvara slike nego bojadiše platna bez ikakova doživljaja ili stvaralačkog ritma. Sav pripada Sece-siji koja je povukla i Meštrovića i Kljakovića od koje se nastoji prvi Meštrović da oslobodi, ali... Umetnički-bezuvetno Račkova izložba pruža minus. Slikarski mogu na čas da zavaraju njegova široka platna koja sva imaju „zrikave“ oči i „mutava“ usta žena, dok iza njih zeva sušta praznina primitivnih jednoličnih efekata. Rački je do slabosti jednostran. Sa scenske strane, svratilo je „Raspeće“ časovitu i prolaznu pažnju. O kolike prolaznosti u našoj umetnosti i kolike neprolaznosti u našoj — neumetnosti!!

AUGUSTIN UJEVIĆ: LELEK SEBRA. (Izdavanje knjižare S. B. Cvijanovića — Beograd.)

Lj. Micić

Pesnik nesmiljenih srokova i okova koji je i suviše zakasnio. Prevarilo ga vreme. Bogdanu Popoviću još nije uspelo, da mu „odredi mesto“. Pokušavali su i svi drugi da to učine, ali nije išlo. I napokon odlučio se Ujević da to sam učini. On je svima drugima pomogao a i nama, da napokon saznamo što je zapravo Ujević: pesnik ili rimokovač. I mi smo se uverili, da je ovo drugo. Kuje rime staromodnom „veštinom“, pa makar i ovako bilo:

„a dotle se prelest srebrna i siva
kao prah cigare na pokojnu nadu
na gole dlanove ljubavnički riva“.

Već rekoh: suviše je zakasnio g. Ujević. Posle bure izvukoše ga nasilno drugi na kormilo. „Kritični“ u njemu videše „spasitelja mladih“. A on ne može čak da spase ni „stare“ a kamo li — sebe. Strpaše ga medju mlade i nove zato, jer mu nema mnogo godina i jer je uza sve to — star. (Kod nas mere vrednosti po godinama!) Stariji od gotike beskrvne erotike i indijske eksotike. Mi se ograđujemo protiv toga utrpavanja medju „mlade“. I samo zato pišemo ovo nekoliko reči o knjizi pesama koja je ispod linije. U njoj nema Vremena — A mi smo ga oče kivali. U njoj nema Čoveka — A mi smo se tome nadali. Ali zato ima u njoj najrdavijih stihova i srokova svih predašnjih generacija.

„Lelek sebra“ puna je ovakovih nesretnih i nemogućih rima: „dražima, lažima, izažima, pejsažima“ u jednoj pesmi. Onda: „plot, got, pot“ a na nesretne „Muze“ padaju u sledećem redu: „kornemuze“. Ili: „mraci prapovesni“ i „vidik trapovesni“.

O sad tek znam, zašto je kod nas „poezija“ tako omrzuta. Ko ima tu snagu da pročita ovakovu čitavu

knjigu, nesretnu knjigu rima i srokova — bez muzike, bez ritma, bez dinamike — bez svega!

A s ovim stihovima kojima ću završiti, jer je bolje i za me i za autora želim da budu urezani u ploču prošlosti:

„al onom koji strada, koji pati,
dajte slobodu da on bude slab,
dozvolite mu plakati, sanjati
o svom rzičku ili visibabi.“

Mi dozvoljavamo. Ovakova knjiga svakako je trebala biti posvećena okovanom Simi Panduroviću.

MISTIFIKACIJA O MISTICI. (Predavanja Društva Hrvatskih Književnika 17. III. 1921. Predavač g. Milan Marjanović.)

Lj. M.

Mesto predavanja o mistifikaciji, čuli smo predavanje o — „mistici“. Često smo čuli same reči: mistika, okult, esoterika, teozofija a najviše — naslove knjiga koje g. predavač valjda nije sasvim ni pročitao ili od njih nije ništa razumeo. Nabrajao je imena religija, koje svaki bolji čitalac čak i naših novina zna napamet. „S literarnog gledišta“ veli da je mistika vrlo interesantna i tumači je ovim rečima:

1. „Čovek se povuče unutra i vidi čitav svet i čitavi svemir“
2. „o njoj pišu knjige u Americi čak „visoki“ ljudi, kao profesori, suci, ljudi ugledni i t. d.“
3. „vežbanjem misli može se udesiti život oko sebe sve bolje, pa da čak i misao postane elektrika“
4. „Kad sam bio u Americi... vidio sam mnogo organizacija, knjiga koje se grabe; čak u Americi ljudi su bili „zatrepani“ od tih knjiga...“
5. „Hristova nauka je lečenje ili Hristova nauka je da se leči duh“
6. „Razlika izmedju Evropske i Indijske kulture je u tome, što I. kultura je iznutra a E. više posvećena vanštini, više je mozak, ima samo pet setila, udešava sve za „popravlak života“.
7. „Karma je uzrok i posledica“!!!
8. „Ovo su sve „kurioziteti“ koje čoveka više interesuju ne kao mislioca nego kao literata“ — I
9. „Razum, mi mislimo da je apstrakcija (!); s mozgom se generalizuje“.
10. „Buda, mi mislimo da je pesimista a on je stapanje — Nirvana“
11. „Parsifal je čista esoterika“!!!
12. „Faust“ je pun esoterije — !!!.....

Ovo je Marjanovićeva „mistika“.

I ovako je to trajalo dva i po sata. „Mistika!“ Svi su bili uvereni kako je g. Marjanović „pametna“ čovek i kako je ta mistika uistinu „mistična“. Nikako drugačije nije nam moguće, da pokažemo u ne koliko redaka svu golotinju bednih ljudi, koji prolazeći svetom videše u izlozima knjižara mnoge i mnoge naslove knjiga i nama drže predavanja o „mistici“. Gospodo grada Zagreba i građani Jugoslavije verujte nama da je to najveće šarlatanstvo koje kod nas nailazi na pljesak. Pročitajte citate (oni koji znaju čitati i znaju nešto makar o mistici) pak ćete se uveriti, da je g. Marjanović najveći mistifikator koji pod plaštom vama nepoznatih reči (a njemu nejasnih i nepoznatih pojmova!) mistificira jugoslavensku publiku. Ja sam se na tom predava-

nju uverio ponovo, koliko štete nanose publicisti i novinari mladoj kulturi kad govore i pišu o stvarima koje stoje van njihove mogućnosti i granica, van njihovih spoznaja, van njihovih ograničenih mozgova! O mistici može da govori samo umetnik-pesnik ili filozof. G. Marjanović nije nijedno. On je drveni plug, koji je sticajem ratnih okolnosti video američanske mašine i vrativši se počeo da ore Jugoslavensku Njivu bez — crtala. Crtalo je zaboravio u jednoj američkoj knjižari, gde je kupio knjigu s nerazumljivim naslovom: Bhagavadgita. Čuo sam da je knjižar crtalo poklonio jednom iseljeniku Jugoslavenu, da dobro izore američansku oraniku, a Marjanović da je izgubio na svom „Via Crucis“ knjigu s čudnim naslovom — i vratio se u Jugoslaviju kao — izgnani Marjanović „mistični“ mistifikator mistike?...

WIEN I NOVA UMETNOST.

Virgil Poljanski — Wien

Umetno popularizovani i mnogo reklamovani Paul Klee iz Berlina, poznat iz „Sturma“ izložio je priličan broj svojih dela u jednoj trgovini okvira u Wienu.

Trgovci trguju — umetnici umetnikuju. Njihovi interesi se ukrštavaju.

Onoga časa, kad se događaju slučajevi ovakovog ukrštavanja, da umetnost silazi sa svoaga puta u blato uprljane trgovačke današnjice, da se njome trguje, gubi svoj kompas u smeru prema Zenitu.

Paul Klee! Jeli on umetnik, satirik, filozof, šarlatan, dra, stično mazalo ili sofista-slikar?

To je vrlo teško tačno odrediti. On je dete „Sturma“, a osim toga ima i jednu vrlo uglednu tetku — Reklamu, solidnoga nemačkoga sistema.

Najjača je njegova strana — duh — novi duh.

Ali kad se stoji pred njegovim delima, stvara nam se i nehotice pred očima lice stvaraoaca, koji se cinično smeje.

... vidite ja sam tu umazao nekoliko platna, a vi to zovete „novom umetnošću“, kao da to razumete! Jest! I ja sam razumeo taj njegov smeh i velim, da su gotovo sva tamo izložena dela Paula Klee-a bez umetničke vrednosti, kao slikarska — ali imaju jednu drugu vrednost — da su „literarno“ duhovita.

I meni se čini, da bi Paul Klee učinio „pametno“, kad bi se odrekao slikarstva, te pisao kozmičke priče i pesme o zvezdanim svetovima, kao što bi bilo „pametno“ da se Oskar Kokoschka odreče kozmičke literature i ostane samo — slikar — umetnik.

Vredno je spomenuti crtež „Schleiertanz“ na kome se vidi jedan dinamički pokret linija, koje se vrte u obliku Saturnovog prstena...

Ima i nekih dela (dva ili tri), koja imaju silan pokret plohe (kubistički pokušaji) premda ne predstavljaju ništa. Paul Klee! Jeli on umetnik, satiričar, filozof, šarlatan, drastično mazalo ili sofista-slikar?

Paul Klee je sofista-slikar, a iza njegovih dela stoji jedna ličnost, koja nosi u sebi jedan umetnički-filozofsko-kozmički duh, koji se ne može manifestovati u slikarstvu, jer su njegova dela „Sturmova literatura“, koja bi se dala snažnije izraziti — električnom reči. Paul Klee je bez sumnje duhoviti čovek.

Kroz trgovinu okvira ulazi se u malo carstvo Lehmbruckovih linija, koje gmize po na zidovima obešenim platnima. Tek nekoliko crteža, koji kao umetnička dela putuju laganim korakom...

NARODNO KAZALIŠTE.

„Eh, pa zato valjda imamo svoje kazalište, da po njemu raznosimo i miris naših »pašnjaka«.
Intendant Dr. Nikola Andrić —
»Riječ« 4. III. 1921.

Izgleda po svemu do sada, da je g. Andrić uspeo da pre-
tvori zagrebačko kazalište u — pašnjak. On je kao »ober-
pastir« sa svima svojim »unterpastirima« zaslužio »narodni
dar« kao i Ogrizović. Treba ga odlikovati, rešiti dužnosti i
podignuti mu slavonsku univerzu za »mirise naših pašnjaka«
u — Mačkovom selu. Treba mu još dodeliti sve pozorišne
savetnike i tajnike kao gg. Begovića, Ogrizovića, Bacha a
naročito dualističkog tajnika, opernog administrativnog uprav-
nika i »urednika« »Kazališnog lista« g. Masovčića, koji je
opet sam s g. Andrićem imenovao svoja »tajnika«. Šta je
ovo? Zar država ima novaca za pozorišni dualizam, koga
mo mi u prošlosti skupo platili kao narod? Koliko mi znamo,
neki novi »tajnik« je »imenovan« bez ikakvog službenog
potvrđenja. Tko su ti gospari što pod imenom i u ime po-
zorišta i umetnosti razbacuju narodnu imovinu. Zar zato
se plaćaju »masne« ulaznice, da beru plaće suvišni i ne-
sposobni? Zašto izlazi suvišni i nepismeni »Ka-
zališni list«? Kako dolazi do toga, da »uređuje« taj list do-
bro obučeni gospodin Masovčić i da dobiva osim plate i na-
gradu nedeljno za svaki broj 400 K iz budžeta Narodnog
kazališta. Koliki je deficit toga suvišnog lista? Zar ima toliko
novca, da se osim honorara plaća tipkanje Begovićevih »mi-
sli« o pozorištu i ljubavnih pisama o baletzama?... Dosta!
Dosta!
Znali o tome »iznutra« šta god »Udruženje glumaca« ako se
već oni ne brinu, koji su zato i plaćeni narodnim
novcem!?! Nastavak po potrebi drugi put.

NOVA EVROPA. Šta se čuje? Opet je izišla Stara
Evropa pod svojim krivim imenom. Puna je brojaka.
Imponira narodnim posanicima, advokatima i banka-
rima. I u ovom broju teško je odrediti tko je šta napi-
sao. Zna se iz iskustva da g. M. Čurčin uzima rukopise
svojih saradnika kao »sirovine« i on ih po miloj volji
»prerađuje«, a da autora o tome ni ne pita. Narodni obi-
čaj Stare Evrope. U ovom broju veli: »malo je članaka
izašlo u »Novoj Evropi« a da ih nisu preštampani jedan
ili drugi od naših listova i časopisa...« Čudno! Mi o to-
me ne znamo ništa. Ali mi zato znamo ovo: malo je
urednika koji sami pišu kritike o svojim
časopisima, kao g. M. Čurčin svaki put u
»Jutarnjem Listu« pod šifrom S. U.
I to je valjda narodni običaj — Stare Evrope
koja nosi krivo ime!

† NIKOLAJ NIKOLAJEVIĆ. I mi beležimo njegovu smrt.
Čudite se? No mi imamo naročite pažnje i vrlo marljivo
pratimo događaje koji su opšte važni i koji se tiču Čovjeka.
To je ujedno i iz pažnje prema književniku i uredniku časopisa
»Kritike« — g. Milanu Begoviću. Mi znamo, da je on
negde prošlih godina rata napisao jednu »dobru« komediju
(jer on sve svoje stvari sâm javno kritikuje: »Čičak je usprkos
svemu dobar pozorišni komad« — »Riječ« 4. III. 1921.) kojoj
je i g. Bach kumovao i pomogao da se igra u Hrvatskom
zem. kazalištu u Zagrebu. Nosila je na plakatu naslov: »Laka
služba« — crvenim slovima. Nema je među »remek delima« u
knjizi »Male komedije«. U onaj čas, kad je pregaženi i iz-
gnani srpski narod očekivao oslobođenje od one Rusije
i mi s ovu stranu Drine, onda je g. Begović nazvao u ko-
mediji »Laka služba« jednog PSA — Nikolaj Nikolajević!
Nas interesuje koji je od njih dvojice mrtav? Možda g. Be-
gović ili g. Bach znaju šta pitanje o toj smrti. Ili je mrtav
pa s ili — veliki knez ruski?

MUDRAC SA DVORIŠTA. »Slobodna Tribuna« 13. III. 1921.
štampa spomenuti naslov a ispod njega se veli: »Živimo u
vremenu dekadance. U svakom pogledu. U politici vode nas
i polucivilizovani dječiji pola ljudi, pola majmuni. U sli-
karstvu daje smer mazalo u pesništvu akro-
bata, a u glazbi trumbetaš« i t. d.
Potpisan: Milkan Lovinac, koga mi očekujemo, zovemo, da
nešto jasnije i konkretnije iznese ta »mazala«, »akrobate« i

»trumbetaš« jer ovako ta »mudrost« ostaje sva zapretana u
dvorišnoj prašini. I mi ćemo mu pomoći, samo sad ne znamo.
ko će ostati u — dvorištu.
Mi držimo, da su svi »intelektualci« oko »Slobodne Tribune«
— mudraci u dvorištu!

ULLRICHOV SALON. Zatvorena je neduhovitog i slabog
crtača karikaturiste Uvodiča izložba »Satira na evropsku
politiku«.
Otvorena je Ivekovića izložba maturanjskih slika iz »Ve-
likog Tabora«. Nema nijedne slike iz sočanskog ratnog fa-
bora. Nažalost još nije zatvorena!

CASA D'ARTE ITALIANA. (Roma Via Fran-
cesco Crispi 4)
»Casa d'arte italiana« najmodernija je galerija u Rimu.
Ona priređuje internacionalne izložbe postkubističkih i
ekspresionističkih umetnika. Pored izložbi priređuje
predavanja. Cilj joj je: uzajamno zbliženje svih umetno-
sti, pošto stoji na stanovištu da je umetnost internacio-
nalna. Direktor galerije je g. Prampolini mladi slikar
i pisac. Među talijanskim saradnicima u prvom mestu
spominjemo: Folgorea, Giannatasio, A. Fer-
ri-a, Marinettia i druge. Od vrlo uspehli izložaba
spominjemo: izložbu nemačkih ekspresionističkih slika-
ra, izložbu Lhote-Zadkine, i izložbu Archipenko-a.

Redakcija »Zenita« je primila:

»La Vie des lettres«. Francuska moderna periodična re-
vija sa obilnim sadržajem i reprodukcijama. Izlazi u Parizu
pod redakcijom N. Beauduina i William Spetha. U
ovom broju nalaze se: Mercereau, Chesterton, Beauduin,
Speth, Justman, Albert-Biro, Canudo, I. Goll, Albert Gleizes
i dr. vorezi Orlove, Lemaitre-a i dr.
»Ararat«. Izlazi u Münchenu. Glose, skice, prikazi iz
nove umetnosti, reprodukcije ekspresionističkih slikara itd.
»Renaissance«. Izlazi u Beču kao polumesečnik. Izdavač
Stefan Hartenstein. Paul Hatvani počinje svoj »Zeit-
bild« članak o novoj umetnosti: »Ekspresionizam je mrtav«.
Onda članak od Boška Tokina: Estetika Kina, u pre-
vodu J. A. Kalmera i t. d. (Isti Tokinov članak je prvi put
štampan na francuskom »L'esprit nouveau« a preveden je ovog
meseca takode i na češki u praškoj »Tribuni«.)
»Ma« (Danas). Časopis mađarskih aktivista koji izlazi u Beču.
Urednik Kassák Lajos. U poslednjem broju: Kassák, Barta,
Kudlák, Mácsa János i prevod s nemačkog Adolfa Behnea.
»Cronache d'Attualità« sveska za januar i februar.
Urednik A. G. Bragaglia. Izlazi u Rimu.
»Manifesti Futurista« od 1914—1921. »La danse futu-
risme«, Le Tactilisme, Le Théâtre Aérien Futuriste, (O njemu
je pisao g. B. Tokin u »Zenitu«). A bas le Tango et Parsifal!
I. t. d. Većinu ih je napisao F. T. Marinetti.
F. T. Marinetti: Les mots en liberté futuriste.
Izdanje futurista u Milanu.
Nicolas Beauduin: Rythmes et Chants dans le
Renouveau. Izdanje J. Povolozky et Cie, Paris.
Fritz Karpfen: Das Egon Schiele Buch. Izašla u
Beču 1920. Ocrtan je život i umetnička dela Schielea iz pera
Fritza Karpfena i reprodukcije najvećeg dela njegovih dela.
Istoj: Die Friedenskonferenz. U prevodu i s po-
govorom J. A. Kalmera.
Georg Kulka: Der Stiefbruder. Lirika, koju napada
Karl Kraus u svojoj »Fackel«.
Kassák Lajos: Ma. Nova knjiga pesama.
Kako se vidi, »Zenit« prima iz ostale Evrope mnogo knjiga
i časopisa, dok iz Jugoslavije ne dobiva nijedne.

UPRAVU ZENITA radi proširenja akcije preuzeo je g. Virgil
Poljanski.

Zenit ima u pripremi osim spomenutih u prošlom broju:
Kassák Lajos: Lomače pevaju, roman iz mađarske
boljševičke revolucije u prevodu Boška Tokina.
PROLETKULT A. Lunačarskog nastavak u sledećem broju.

Redakciju zastupaju za:
BEOGRAD — BOŠKO TOKIN
PARIS — RASTKO PETROVIC

Adler, Borovic i Neusser
Zagreb
Jurišićeva ul. 7. (dvorište)
Uvijek veliki izbor!
Manufakturna roba
Samo na veliko!
Rupci
Rupčići
Čarape
i sva
ostala manufakturna roba

Najveći izbor
dragulja, zlatne, srebrene i kinasrebrene robe
B. WOLFFA NASLJ.
BRAĆA FUSSMANN, ZAGREB
TELEFON 7-19 ILICA 31
Generalno zastupstvo i skladište glasovite tvor-
nice satova »Junghans«

Engleski Magazin
je prvorazredna
specijalna modna trgovina
za gospodu i gospode
Zagreb
Štrossmayerova ul. 10 — Telefon 64

PRVA HRVATSKA
OBRTNA BANKA D. D.
ZAGREB, ILICA 37, I. KAT
TELEFON 9-26, 8-39, 23-48

Dionička glavica K 20,000.000 —, P. ičuve K 11,500.000 —

Prima uloške na štedovne knjižice i na
tekući račun uz najkulantniji kamatnjak. —
Eskomptira mjenice i devize. — Podje-
ljuje predujmove na vrijednosne papire. —
Burzovne naloge obavlja kulantno i
točno. — Kupuje i prodaje valute, de-
vize i vrijednosne papire. — Financira
obrtnička i trgovačka poduzeća. — Obavlja
sve doznake na strane države.

Konzum d. d.

Zagreb, Ilica 37. I. kat, telefon 23-48

Kupuje i prodaje svakovrsnu robu

Obrtna zadruga za štednju i predujam

Zagreb, Ilica 37. I. kat, telefon 8-32

Daje jeftine zajmove obrtnicima

Svakom pušaču

preporuča se isključivo samo

Cigaretni papir Tuljci

„Golub“ patent	„Zagreb Monopol“
„Golub“ knjižice	„Derby“
„Raily“	„Dearling“
„Jarac“	„Sudan“
„Selam“	„Jugoslavija“
„Fadilet“	„Renommée“

koji su najbolje i najzdravije vrsti.

Proizvodi: „Golub“ Prve hrvatske
tvornice cigaretnog papira i
tuljaka d. d.

Zagreb,

Maksimirska cesta 10. Telefon 956.

Ljubomir Micić

II. Izdanje

ISTOČNI GREH

Misterij

za

bezbožne ljude čiste savesti

Narudžbe Uprava „Zenit“ — Cena 5 din.

Trgovina

manufakturne robe

na veliko

kao cajga, fustiana, hlačevine, glota,
šifona, plavotisač, (Blaudruck), te svih
vrsti ženskih rubaca na veliko za dobiti
kod

Eduard (Glišo) Spitzer, Zagreb

Nikolićeva ulica br. 7.

Zgrada Hotel „Janje“.

NOVE KNJIGE:

	Dinara
ANDRIĆ IVO, Put Alije Gjerzeleza	3—
ANDRIĆ IVO, Ex Ponto	6—
BERGSON H., O Smehu	7-50
BERGSON H., O Duši i Telu	3—
BIRNA-PROVINS, Knjiga za tebe	4—
BOJIĆ M., Pesme Bola i Ponosa	5—
CRNJANSKI M., Lirika Itake	4—
CRNJANSKI M., Priče o Muškom	7—
GJORIĆ M. N., Pod šatorskim krilima	3—
HAMPUN K., Žrtve ljubavi	4—
JOVANOVIĆ SLOB., Ljub. mir Nedić. Studija	5—
KAPUS A., Život, ljubav, novac. Misli.	3—
KEY E., Ljubav i Etika	3—
MOCLAIRE C., Fizička ljubav (I. Žena)	5—
MODERNE francuske pripovetke	7—
NIKOLIĆ M. M., Sonja	5—
PURIĆ B., Ljubavne Svečanosti	4—
PURIĆ B., Pesme o Nama	4—
ROSTAND E., Cyrano de Bergerac	10—
SCHOPENHAUER, Metafizika polne ljubavi	5—
SPIRIDONOVIC-SAVIĆ JELA, Sa uskih staza	3—
UJEVIĆ A., Lelek Sebra	5—
VELIMIROVIĆ N., Reči o Svečoveku	10—
VINAVER ST., Priče bez ravnoteže	3—

Opširan katalog šaljemo na zahtev besplatno

IZDAVAČKA KNJIŽARNICA

S. B. CVIJANOVIĆA U BEOGRADU

Domaća tvornica rublja d. d.

Zagreb

Ravnateljstvo: Jelačićev trg 2

Tvornice: Jelačićev trg 2 i Krajiška ulica 20

Proizvada

muško rublje

svake vrsti u najboljoj i najsolidnijoj izradbi

Naročita trgovina konfekcije

Zagrebački Magazin

Zagreb

Telefon 14-01

Stalne cijene!

Stalne cijene!

Prispio veliki izbor proljetne

manufakturne robe

uz najumjerenije cijene

Mandić i drug

Zagreb

Nikolićeva ulica 14

Vlasnik i odgovorni urednik: LJUBOMIR MICIĆ

Tisak „Tipografija“ grafičko-nakladni zavod d. d. u Zagrebu